

Danskernes Historie Online

Danske Slægtsforskeres Bibliotek

Dette værk er downloadet fra Danskernes Historie Online

Danskernes Historie Online er Danmarks største digitaliseringsprojekt af litteratur inden for emner som personalhistorie, lokalhistorie og slægtsforskning. Biblioteket hører under den almennyttige forening Danske Slægtsforskere. Vi bevarer vores fælles kulturarv, digitaliserer den og stiller den til rådighed for alle interesserede.

Støt vores arbejde – Bliv sponsor

Som sponsor i biblioteket opnår du en række fordele. Læs mere om fordele og sponsorat her: <https://slaegtsbibliotek.dk/sponsorat>

Ophavsret

Biblioteket indeholder værker både med og uden ophavsret. For værker, som er omfattet af ophavsret, må PDF-filen kun benyttes til personligt brug.

Links

Slægtsforskerens Bibliotek: <https://slaegtsbibliotek.dk>

Danske Slægtsforskere: <https://slaegt.dk>

De tre første Kapitler
af
Quintilians Beltalenhedslære.

Oversatte som
Indbydelseskrift
til den offentlige Examen
i Bordingborg lærde Skole
i September 1826

af
Johannes Grønlund,
Overlærer.

Kjøbenhavn.
Trykt hos Andreas Seidelin,
Hof- og Universitets-Bogtrykker.

Quintilians Bærf: De Institutione oratoria indeholder ihenseendetil Opdragelsen saa mange sunde og gode Lærdomme, saa mange rigtige Bemærkninger og nyttige Vink, der ere anvendelige til alle Tider og Steder, at Oversætteren troede, ikke at paatage sig et unyttigt Arbeide ved at oversætte nærværende 3de første Kapitler af samme. Vel blev han under Oversættelsen gjort opmærksom paa, at de allerede findes oversatte før, nemlig, 1ste Kapitel i Egeria 2den Aarg. 1ste B., af Prof. J. Møller, og 2det og 3die Kapitel i Kjøbenhavns Universitetsjournal for 1799 af Prof. J. Baden; men dog troede

han ikke derfor at burde standse med sin
Oversættelse, deels af egen Interesse for det
engang begyndte Arbeide, deels ogsaa fordi
dog hans Oversættelse for en stor Deel vil
komme i andre Læseres Hænder, end dem,
der have læst den der. Maatte kun nærvæ-
rende Forsøg ikke staae for langt tilbage for
saa berømte Forgængere.

Første Kapitel.

De fleste Børn mangle ikke Anlæg. — Ansvarlige Egenskaber hos Forældre, Ammer og Oppassere. — Første Sprogunderviisning før det syvende Aar. — Underviisningsmethode i Læsning og Skrivning. — Huskommissesøvelser.

Med Sønnens Fødsel maa Faderen strax fatte det bedste Haab om ham. Saaledes vil han blive opmærksommere paa ham fra Begyndelsen af. Thi ugrundet er den Klage, at der kun er givet de færreste Mennesker Evne til at fatte, hvad der læres, men at de fleste formedelsi deres Lands Sløvhed spille baade Lid og Noie. Nei, tvertimod vi Man finde Flere baade opvakte til at tænke og nemme til at lære. Thi dette er Mennesket natur:

ligt: og ligesom Fuglene fødes til at flyve, Hestene til at løbe og de vilde Dyr til Grumhed, saaledes er Mands Livelighed og Kløgt bleven os til Deel, og derfor troer Man, at Sielens Udspring er fra Himlen. Men sløve og ulærvillige Mennesker frembringes ligesaalidt efter Naturens Orden, som vidunderlige og vanskabte, og disse ere kun faa. Til Beviis herpaa kan tjene, at der fremglimter Haab hos de Flestes Børn, men naar dette med Alderen hendsæer, saa er det aabenbart, at Feilen ligger ikke i Naturen, men i Behandlingen. — ”Men dog overgaaer den Ene den Anden i Forstand.” — Det indrømmer jeg. Men lad ham udrette meer eller mindre: der findes dog Ingen, som Intet har opnaaet ved Flid.

Hvo der indseer dette, maa strax, saasnart han er bleven Fader, anvende den strængeste Omhu paa den i Haabet vordende Taler *). Fremfor Alt maa Ammernes Sprog ikke være feilagtigt. Chrysis vnskede dem ret forstandige, om mueligt; idetmindste skulde Man vælge de bedste, Omstændighederne

*) Quintilian skrev sin Bog for at danne Talere, men hvad han siger om Barndommen, er ligesaa anvendeligt paa andre Børn, som paa det, der skal blive en Taler.

tillod. Og upaatviøseligt maa Man især tage Hensyn til deres Sæder, men dog maae de ogsaa tale rigtigt. Dem skal Drengen først høre, deres Ord skal han ved Efterligning søge at frembringe. Og af Naturen holde vi fastest ved det, som vi i de spæde Aar have lært: ligesom den Smag vedbliver, Man giver det Rye, og de Farver paa Ulden, hvor med hin simple Hvidhed forandres, ikke lade sig afvaske. Og netop det Sletteste hænger fastest ved; Thi det Gode forandres letteligen til det Værre: men naar vil Man forandre Feil til det Gode? Altsaa maa Drengen, ikke engang som spædt Barn, vænnes til et Sprog, som siden skal glemmes igjen.

Men hos Forældrene ønsker jeg saa megen Lærdom, som mueligt, og jeg taler ikke blot om Fædrene. Thi vi vide jo, at til Græcernes Veltalenhed har deres Moder Cornelia bidraget meget, hvis lærde Sprog ogsaa er kommet til Efterkommerne ved hendes Breve: og Lælius's Datter skal have efterlignet sin Faders Siirlighed i at tale; og den Tale, som Qv. Hortensius's Datter holdt til Triumvirerne, læser Man ikke blot til Ære for Kønnet. Men dog bør heller ikke de, som ei selv have havt den Lykke at lære Noget, anvende mindre Omhu paa deres Børns Underviisning, men netop

derfor være desto opmærksommere paa alt det
Øvrige *).

Om de Drengene (Slavedrengene), blandt hvilke
dette til flige Forhaabninger bestemte Barn skal op-
drages, være det samme sagt, som om Nummerne.
Om Pædagogerne **) endvidere dette, at de enten
maa være gandske lærde, en Ting, hvorpaa jeg
ønskede, at Man anvendte fortrinlig Omhu, eller
vide, at de ikke ere det. Thi Intet er værre, end
saadanne, som, naar de ere komne lidt over Videns-
skabernes første Begyndelsesgrunde, strax tiltage sig
den falske Indbildning, at de vide Alt. Thi baade
ærgre de sig over, at de skal staae tilbage for dem,
som ere kyndige i Underviisning, og, ligesom med et
Slags Tillid til deres Magt, hvoraf i Almindeligh-
hed saadanne Folk ere opblæste, lære de myndigt og
undertiden strængt tugtende deres Dummhed fra sig.
Og ikke mindre skader deres Feil Karakteren. Saa-
ledes bibragte, som Diogenes fra Babylon beret-

*) Næmlig, den øvrige Behandling og Tilsyn, med
Undtagelse af Underviisningen, hvilken de, som
selv ulærde, ikke kunne besørge.

**) Ikke hvad vi forstaae ved en Pædagog, men
Trælle, hvem det blev paalagt af deres Herre, at
have Tilsyn med Børnene.

ter, Alexanders Pædagog Leonides ham nogle Feil, som fra hin Barndoms Underviisning ogsaa fulgte den vorne og allerede meget berømte Konge. Der: som Noget synes, at jeg fordrer for Meget, da maa han betænke, at det er en Taler, der skal dan: nes, en vanskelig Sag, endogsaa naar Intet mang: ler til hans Dannelse; der ere endnu flere og van: skeligere Ting tilbage. Thi baade behøves der en stadig Flid, og de ypperligste Lærere, og flere Under: viisningsgrene. Og derfor maa Man foreskrive det Bedste; og hvis Noget besværer sig derover, da vil Feilen være Mandens, og ikke min Anviisnings. Men skulde det dog ikke lykkes, at faae saadanne Ammer, Slaver og Pædagoger, som jeg helst ønskede, saa maa der dog i det mindste være een Sprogkyndig bestandigt om Barnet, som strax kan rette, hvad der mueligt af hine kunde siges urigtigt i Barnets Nærværelse, og ikke lade Sligt blive til Bane hos det. Kun maa Man vide, at det, som jeg før har sagt, (nl. at Alle tale rigtigt) er det Bedste, og dette kun et Nødmiddel.

Med det græske Sprog ønsker jeg helst, at Drengen begynder; thi det latinske, som bruges af de Fleste, lærer han, endogsaa imod vor Villie, til: fulde: tillige ogsaa fordi han først bør undervises i de græske Videnskaber, hvorfra ogsaa vore ere ud:

sprungne. Men dog vil jeg ikke, at Man hermed skal være saa ængstelig, at han i lang Tid alene skal tale eller lære Græsk, som Skik er hos de Fleste. Thi heraf komme mange Feil saavel i Udtalen, der fordreies efter den fremmede Lyd, som ogsaa i Sproget; thi naar de græske Figurer (Ordbygninger) ved den bestandige Bane have hængt sig ved samme, saa blive de ogsaa i et andet Sprog bestandigen ved. Det latinske Sprog bør derfor følge ikke langt fra efter, og snart ligesaa gaae ved Siden. Og saa vil det skee, at, naar vi begynde at drive begge Sprog med lige Flid, vil det ene ikke skade det andet.

Nogle have troet, at Man ikke maa begynde a undervise Børn, som ere under syv Aar, fordi denne Alder først baade kunde fatte Videnskaberne og udholde Arbeidet. Af denne Mening var ogsaa Hesiodus, efter Ileres Beretning, som have levet førend Grammatikeren Aristophanes. Thi han er den første, som paastaer, at den Bog, hvori dette findes *), ikke er af denne Digter. Men ogsaa andre Forfattere, og deriblandt Eratosthenes, have lært det samme. Men bedre lære dog de, som ikke ville,

*) Et forlorent Digt: *ὑποθήκαι* som af Nogle tilskrives Chiron Centaurus, Achilles's Lærer, af Andre Hesiodus.

at nogen Alder skal være uden Underviisning, som Chrysis. Thi skjøndt han indrømmer Almuerne en Tid af tre Aar, saa mener han dog, at de Spædes Aand ogsaa allerede af dem kan dannes ved de bedste Lærereglers. Og hvi skulde den Alder, (de første syv Aar af Barndommen nemlig) der allerede er skicket til Sædernes Dannelse, ikke ogsaa være det til Underviisningen? Vel veed jeg, at i dette hele Tidrum, hvorom jeg taler, udrettes der neppe saa meget, som eet Aar siden kan tilveiebringe: men dog synes mig de, som mene hint, ikke herved saa meget at have skaanet Lærlingene, som Lærerne. Hvad bedre skulle de ellers gjøre fra den Tid, de kunne tale? Thi Noget maae de dog nødvendig bestille. Eller hvi skulde vi forsmaae denne Binding, saa lille den end er, indtil det syvende Aar? Thi, det være nok saa ubetydeligt, hvad denne første Alder kan yde, saa vil Drengen dog kunne lære noget Vigtigere netop i det Aar, da han ellers skulde have lært det Ubetydeligere. Dette, udstrakt til hvert følgende Aar, gjør dog Noget i det Hele: og hvad Tid der er forud anvendt i Barndommen, vindes for Ungdommen. Det samme være ogsaa en Regel for de følgende Aar: at der ikke for sildigt begyndes paa det, som Enhver skal lære. Lad os da ikke strax spille den første Tid; og det saa meget

destomindre, da Videnskabernes Begyndelsesgrunde beroe alene paa Hufommelsen, der ikke alene findes hos de Smaae, men endogsaa da er allerstærkest. Og ei er jeg saa ukyndig om Alderne (de forskjellige Aldere og Aldernes Larv), at jeg mener, Man strax med Strengthed skulde drive paa de Smaae, og fordre fuldt Arbeide. Thi det maa Man især vogte sig for, at den, som endnu ikke kan elske Videnskaberne, ei skal komme til at hade dem, og endogsaa efter de spæde Aar affkye den eengang smagte Bitterhed. En Læg maa det være: Man maa spørge, Man maa rose ham, og altid maa han glæde sig over, at han vidste det. Man kan ogsaa undertiden, naar han selv ikke vil, undervise en anden, for at virke paa hans Vresfølelse. Lad ham imidlertid kappes, og oftest troe, at han vinder. Ogsaa ved Belønninger, som passe sig for denne Alder, søge Man at lokke ham.

Kun Smaating er det, jeg lærer, endskjøndt jeg har lovet, at ville danne en Taler. Men ogsaa Studeringerne have deres Barndom: og, ligesom de snart endogsaa stærkeste Legemers Dydtagelse begynder med Melk og med Bugge, saaledes har ogsaa den, som vorder meest veltalende, engang ladet høre Børneskrig, og først forsøgt at tale med usikker Stemme, og hængt over Bogstavernes Figurer (og

stammet i hine Bogstaver). Og det, som just ei er tilstrækkeligt at lære, er ikke derfor unødvendigt. Men dersom nu Ingen dadler den Fader, som troer, at dette ikke bør forsømmes hos hans Søn, hvi vil Man da bebreide den, som offentligt fremlægger, hvad han retteligen kunde udøve *) i sit eget Huus? Og det destomere, fordi de Mindre ogsaa lettere fatte det Mindre; og, ligesom Legemerne ikke, uden spæde, kunne dannes til visse Lemmernes Bvininger, saaledes blive ogsaa Sjælene netop ved tiltagende Legemsstyrke for haarde til adskillige Ting. Mon Philip, Macedoniens Konge, havde villet, at hans Søn Alexander skulde undervises i Videnskabernes første Grunde af Aristoteles, den Tids største Philosoph, eller skulde denne have paataget sig den Forretning, hvis han ei havde troet **), at Studerernes Grunde baade bedst behandles af den dueligste Mand, og udstrække sig til det Hele? (have Indflydelse paa hele Livet)? Men lad os nu antage, at Alexander blev lagt os lige i Skjødet, et Barn, der fortjener den største Omhu, (skjøndt Enhvers eget Barn fortjener den samme), skulde jeg da skamme

*) Eller efter en Conjectur: hvad han som rigtigt har udøvet.

***) Eller efter en Conjectur: hvis de ei havde troet.

mig ved strax i selve Begyndelsesgrundene at vise en forfartet Underviisningsvei? Thi mig i det mindste behager det ikke, hvad jeg seer at finde Sted hos saa Mange, at Børnene maa lære Bogstavernes Navne og Følge, førend deres Teg. Thi dette hindrer dem i at lære at kjende dem, da de ikke strax henvende Opmærksomheden paa Trækkene selv, idet de følge den forudgaaende Hukommelse (da de nemlig allerede i Forveien have lært hele Bogstavrækken udenad). Og dette er Aarsagen, hvorfor Man foreskriver Lærerne, at, naar de synes tilstrækkeligt at have indprentet Børnene dem i den rette Orden, hvori de først pleie at skrives, de da igjen skal tage dem bagfra, og omslytte dem med forskjellige Forandringer, indtil Lærlingene kjende Bogstaverne efter Skikkelsen, og ikke efter Ordenen. Og derfor vil de bedst lære, ligesom ved Mennesker, at kjende deres Udseende og Navne paa eengang. Men hvad der skader ved Bogstaverne, vil ikke hindre ved Stavelserne. Jeg formener derfor Ingen, som almindeligt bekjendt, at give Børnene, for at pirre Lærelysten, Elfenbeensbogstaver at lege med, eller hvad Andet, der mere kan glæde denne Alder, og være den kjær at haandtere, betragte og benævne.

Men naar nu Drengen ved Skrivningen skal begynde at gjøre Trækkene, saa vil det ikke være

nyttigt, at Bogstaverne indgraves saa nœagtigt, som mueligt, paa en Table, for at Griffelen ligesom kan føres igjennem disse Furer. Thi hverken vil han da tage Feil, som paa Bortavlerne, (thi han vil paa begge Sider begrændses af Kanterne), og heller ikke vil han kunne gaae uden for det Foreskrevne; og ved hurtigen og lct at følge de sikke Spor, vil han danne sine Ledemod, og ikke behove Hjelp af En, der med paalagt Haand kan styre hans Haand. Det er en ikke uvæsentlig Ting, men som dog for det meste forsummes af hæderlige Mænd, at beslitte sig paa at skrive smukt og hurtigt. Thi da det ved Studeringerne er meget vigtigt, og en Ting, hvorved alene hin sande og paa faste Grunde byggede Fremgang kan erhverves, at skrive selv; saa sinker den langsomme Skrivning Tanken, og den stygge og forvirrede er vanskelig at forstaae: hvoraf følger en anden Besværlighed, at dictere, hvad der af dette skal reenskrives. Derfor vil det, som altid og allevegne, saa dog især ved hemmelige og fortrolige Breve være en Fornøielse, ikke engang at have ladet dette være forsomt.

Ved Stavelserne (Sammenlægningen, Sammenskriften) er der ingen Gjenvei: de maae alle læres tilgavns, og ikke, som sædvanligt skeer, de vanskeligste opsættes, saa at Børnene siden feile i at

skrive Navne. Ja! ikke engang den første Hukommelse maa Man blindt hen forlade sig paa: at gjentage og indprente dem længe, vil være nyttigere. Og heller ikke ved Læsningen ile Man med at lægge sammen eller læse hurtigt, førend Bogstavernes Sammenføring indbyrdes uden Anstød og Tvivl kan gaae flydende for Drengen, saa han ikke behøver at betænke sig. Da kan han af selve Stavelserne sammensætte Ord, og forbinde disse til Tale. Det er utroeligt, hvor megen Sinkning der forboldes Læsningen ved Jilsfærdighed. Thi heraf opstaae Tvivl, Standsning og Gjentakelse, naar de vove Mere, end de formaae, og siden, naar de have taget Feil, ogsaa tvivle om det, som de allerede vide. Fremfor Alt være derfor Læsningen først sikker; derpaa lægges der sammen, og det i nogen Tid langsomt, indtil der endeligt ved Øvelsen vindes en feilsfri Hurtighed. Thi at see til Høire (som Alle foreskrive) og forsyne sig, det lader sig vel lettere raade, end udføre: efterdi Man maa sige det Foregaaende, imedens Man betragter det Følgende, og hvad der er det vanskeligste, Sindets Opmærksomhed maa deles, saa at der med Stemmen gøres Et, med Dinene et Andet.

Man vil ikke fortryde, om Man, naar Drengen begynder at skrive Navne, som Skik er, sørger

for, at han ikke skal spille sin Flid med almindelige og just sig frembydende Ord. Thi strax kunde han, medens der foretages noget Andet, lære Betydningen udenad af fremmede Ord, som Grækerne kalde *γλώσσαι*, og ved de første Begyndelsesgrunde erhverve sig Kundskab om Ting, som siden vilde fordre en egen Tid. Og siden vi endnu opholde os ved Smaating, saa ønskede jeg ogsaa, at de Linier, som fremlægges til Efterkrivning, ikke maatte indeholde nogle tomme og tankeløse Meninger, men en eller anden nyttig Erindring. En saadan Erindring følger En indtil Alderdommen, og, indprentet i den unge Sjæl, vil den virke endogsaa paa Sæderne. Ogsaa berømte Mænds Udsagn og udvalgte Steder især af Digterne (thi dem vil de Smaae helst lære at kjende), kan Man, som i Spøg, lade dem lære udenad. Thi baade er Hukommelsen høist nødvendig for en Taler, som jeg paa sit Sted skal vise, og den styrkes og næres især ved Øvelse; og i den Alder, hvorom jeg nu taler, og som endnu Intet kan frembringe af sig selv, er den næsten det eneste, som kan understøttes ved Lærernes Omhu. Det vil heller ikke være upassende at forlange af denne Alder, at de, for at Stemmen kan blive desto fuldkommere, og Udtalen desto renere, skal saa hurtigt, som mueligt, fremsige nogle udsøgt vanskelige Navne og Vers, der ere

sammenkjædede af flere skarpt sammenstødende Stavelser, og, saa at sige, knudrede. Paa Græsk kaldes de *χαλεποι*. En ubetydelig Ting: men forsømmes den, saa vil mange Feil i Udtalen, naar de ikke hæves i de første Aar, siden forhærdes til et uforberdeligt Onde.

Andet Kapitel.

Sammenligning imellem den huuslige og offentlige Underviisning.

Men nu vil Drengen efterhaanden begynde at voxte til, forlade Skjodet og lære for Alvor. Her synes da bedst det Spørgsmaal at kunne undersøges: om det er gavnligere at holde den Studerende hjemme og inden egne Vægge, eller overgive ham til Skolernes Brimmel, og ligesom til de offentlige Lærere. Hvilket jeg rigtigt nok seer, at saavel de, som have dannet de berømteste Staters Sæder, som og de fortrinligste Forfattere have anbefalet. Men dog vil jeg ikke fordølge, at der ere Nogle, som af egen personlig Overbeviisning misbillige denne næsten almindelige Skik. Disse synes især at have tvende Grunde: den ene, at de bedre sørge for Sæderne,

ved at slye Menneskebrimlen i en saadan Alder, der er saa høist tilbøielig til Laster; hvorfra Man siger, og gid, uden Grund! at der ofte har veist sig Anledninger til skjændige Handlinger: den anden, at, hvem saa end denne Lærer vil worde, saa synes han dog rundeligere at kunne anvende sin Tid paa Een, end naar han skal dele den til Flere.

Den første Grund er meget vigtig. Thi dersom det var afgjort, at Skolerne vel gavne Studerinderne, men skade Sæderne, saa vilde jeg dog ansee det for vigtigere, at føre en retskaffen Wandel, end worde endog den bedste Taler. Men efter min Mening ere disse Ting forenede og uadskillelige; og jeg troer ikke, at Noget kan være en Taler, uden han ogsaa er en god Mand; og om han end kunde, ønsker jeg dog ei, at han blev det. Om den Ting altsaa først. De troe, at Sæderne fordærves i Skolerne; thi de fordærves og undertiden der; men ogsaa hjemme. Man har mange Exempler paa den Ting, saavel paa et virkeligt skjændet, som helligt bevaret Rygte begge Steder. Enhvers Natur og Behandling er gandske forskjellig. Lad os antage et Gemyt, der er tilbøielig til det Værre, lad os antage Skjodesløshed i at vække og værne om Rydsheden i den første Alder: og det affondrede Liv vil ikke give mindre Leilighed til Skjændigheder. Thi

baade kan hin Huuskærer være ryggesløs, og iblandt
 flette Trælle er Omgangen ikke sikkrere, end iblandt
 usædelige Fribaarne. Men hvis Drengens egen
 Natur er god, hvis Forældrene ikke vise en blind og
 dorst Eigegyldighed: saa kan Man baade vælge den
 samvittighedsfuldeste Mand til Lærer, (en Ting,
 hvorpaa Forstandige anvende fortrinlig Omhu), og
 en saadan Underviisning, hvorved der bruges den
 største Aarvaagenhed; og derhos kan Man give sin
 Søn en værdig Mand eller tro Frigiven som Ven
 ved Siden, hvis bestandige Selskab ogsaa vil kunne
 gjøre dem bedre, som Man frygter for. Let var
 altsaa Middelet mod denne Frygt. Sid vi kun ikke
 selv fordærvede vore Børns Sæder! Strax i deres
 Barndom slappe vi dem ved Slikkerier. Hin for-
 tjælede Opdragelse, som vi kalde Overbærenhed,
 svækker baade Sjelens og Legemets Nerver. Hvad
 vil ikke den attraae, som voksen, der, som Barn,
 fryber i Purpur? Endnu kan han ikke tydeligt tale
 de første Ord, og alt forstaaer han sig paa Skarlac-
 gen, alt forlanger han Purpur. Vi danne deres
 Gane, førend deres Stemme. De opvoxe i Bæres-
 stole; og, naar de røre ved Jorden, saa hænge de
 ved Hænderne af dem, som understøtte dem fra
 begge Sider. Vi glæde os, naar de sige noget ret
 Usømmeligt. Ord, som ikke engang burde tillades

Alexandrinske Kjælninge, optage vi med Latter og Rys. Og hvad Under! vi have lært dem det; af os have de hørt det. De see vor Løbsagtighed. Et hvert Gjæstebud gjenlyder af uanstændige Viser. Ting, Man burde skamme sig ved at nævne, ere de Vidne til. Sligt bliver til Bane, og siden til Natur. De Ulykkelige lære dette, førend de endnu vide, at det er Laster. Slappede og sløvede deraf, hente de ikke disse Feil fra Skolerne, men bringe dem ned i Skolerne.

”Men ved Studeringerne vil dog Een kunne bestaa sig mere med Een.” Fremfor Alt er der Intet, som forhindrer denne sjeldne Ene fra, ogsaa at være om ham, som undervises i Skolerne. Men om end begge Dele ikke kunde forenes, saa vilde jeg dog foretrække en saa hæderlig Forsamlings Straale: Glands for Huusflidens Mørke og Eensomhed. Thi enhver duelig Lærer glæder sig ved Mængden, og anseer sig for værdig til en større Virkekreds. Men de mindre duelige forsmaae i Almindelighed ikke under Skolelsen af deres Svaghed at hænge over en Enkelt, og paa en Naade at opfylde Pædagogernes Forretning. Men lad nu enten Yndest eller Venstabs eller Penge sætte En istand til at have den lærdeste og uforligneligste Lærer hjemme: mon da denne vil kunne anvende hele Dagen paa en saadan Enkelt?

eller kan der hos Lærlingen findes en saa bestandig Opmærksomhed, at den ikke, som Dinenes Syn, skulde trættes ved den uafbrudte Beskuelse? især da dog ogsaa Studeringerne undertiden behøve nogen Ensomhed. (Ufsondring fra Læreren). Thi den, som skriver, lærer udenad og tænker, hjælper Læreren ikke, og, imedens han foretager sig Noget af dette, er enhver Andens Mellemkomst ham til Hinder. Heller ikke trænger hele Læsningen, eller bestandigt, til en Veileder eller Fortolker; thi naar vil Man da blive færdig, med at lære at kjende saa mange Forfattere? Altsaa bliver der kun en ringe Tid, hvori Arbeidet ligesom kan fordeles for hele Dagen. Og derfor kan ogsaa det, som skal læres Enkelte, meddeles flere, og Meget er endog af den Bestaffenhed, at det med den samme Røst paa eengang kan bibringes Alle. Jeg vil ikke tale om Rhetorikens (Velstands lærernes) Udkast og Prøvetaler *), hvoraf i det mindste, hvor stort end Antallet er, dog Enhver vil faae det Hele. Thi ei forslaaer hin Lærers Røst, som et Aftensmaaltid, mindre, fordi der er flere, men, som Solen, skjenker den samme Lys og

*) De første for Lærlingene, til at udarbejde hjemme, og de sidste til at danne sig efter.

Varme til Alle. Ogsaa naar en Grammatiker *) taler om Sproget, udvikler Spørgsmaal, fortæller Stykker af Historien og forklarer Digte, saa kunne ligesaa mange lære det, som høre det. "Men, naar Man skal rette eller læse for, **) saa er Mængden til Hinders." Lad det være en Ubehagelighed (thi hvad kan vel i alle Henseender behage?) jeg skal strax sammenligne det med Fordelene. Dog vil jeg ikke, at Noget skal sende sin Søn hen, hvor han forsømmes. Men baade vil en god Lærer ikke overlæsse sig med en større Mængde, end at han kan overkomme den, og dernæst bør vi ogsaa gjøre os Umage for, at han paa alle Maader kan blive vor fortroelige Ven, saa at han ved Underviisningen ikke seer paa Pligt, men paa Hengivenhed; og da skal vi i den Henseende aldrig være i Forlegenhed. Og sikkert vil enhver Lærer, han have øst nok saa lidet af Videnskabernes Væld, ogsaa for sin egen Vres Skyld fortrinligen understøtte den, hos hvem han opdager Nemme og Flid.

Men om Man end burde undgaae de store Skoler, (en Ting, som jeg ikke engang bifalder,

*) En Sproglærer, men i langt udstraktere Betydning, end i vore Tider.

**) For hver Enkelt nemlig, som derpaa maatte læse det efter.

hvis Man stimler til Manden efter Fortjeneste), saa strækker dog dette sig ikke saa vidt, at Man derfor skal undgaae alle Skoler; thi et er at skye dem, et andet at vælge iblandt dem. Og da jeg saaledes har gjendreven, hvad der siges imod, saa vil jeg nu fremsætte, hvad jeg selv antager. Fremfor Alt maa den vordende Taler, som skal leve i den største Mennekevrimmel og midt i Statsforretningernes Lys, allerede fra Barndommen af vænne sig til ikke at skye Mennesker, eller paadrage sig Blegghed ved hint eensomme og ligesom forborgne Liv. Manden maa bestandigt vækkes og høves, da den i saadan Afsondring enten søves, og samler sig Skimmel, som i Skygge, eller paa den anden Side opblæses af forfængelig Indbildning; thi den maa nødvendigvis tillægge sig selv for Meget, som ikke sammenligner sig med Noget. Og naar da Frugterne af hans Flid skal lægges for Dagen, saa blindes han i Solen, og finder Alt uvant, da han har lært i Eensomhed, hvad der skal udøves iblandt Mange. Jeg vil ikke tale om Venstaber, der vedvare fastest lige til Alderdommen, knyttede som ved et helligt Baand; thi ei er det helligere, at indvies i de samme Helligdomme, end i de samme videnskabelige Bestjefstigelser. Og nu den saakaldte Almeenaand, hvor vil han lære den, naar han affondrer sig fra Omgang, der er

naturlig ikke blot for Mennesker, men ogsaa for de
 umælende Dyr? Føi endnu hertil, at hjemme kan
 han blot lære det, som siges ham selv, i Skolen og:
 saa, hvad der siges Andre. Dagligen vil han høre
 Meget af roses, Meget at rettes. Det vil gavne
 ham, naa. En bliver dadlet for Lædighed, og gavne
 ham, naa: en Anden bliver rost for Slid. Ved
 Nos vækks Kappelyst; han vil ansee det for en
 Skam, at vige for sin Lige, og for smukt, at over:
 gaae de Fremmeligere. Alt dette opflammer Ge:
 mytterne; og Skjøndt Vergjerrighed selv er en Last,
 saa er den dog ofte en Aarsag til Dyder. Jeg veed,
 at det var ikke en unyttig Skik, som blev iagttaget
 af mine Lærere, at de, efterat have indeelt Bor:
 nere i Klasser, bestemte Taleøvelsernes Orden efter
 Enhvers Forstandskræfter, og ligesom Enhver havde
 gjort større Fremgang, saaledes deklamerede han og:
 saa først. For den Ting blev der afgivet Domme;
 og dette var os en stærk Spore, til at kappes om
 Sejren; men at være den Overste i Klassen, var det
 alle rskjønneste. Men ei var det en Dom, der gjaldt
 for bestandigt. Hver trediede Dag gav den Over:
 vundne Leilighed til at kappes igjen. Saaledes lod
 den, som var kommen høiere op, det ikke mangle
 paa Slid i sin Fremgang, og Fortrydelsen ansporede
 den Overvundne til at udsette Stammen. Dette

tør jeg paaftaae, forsaavidt jeg kan slutte fra min egen Følelse, opflammede os stærkere til at stræbe efter Veltalenhed, end Lærernes Opmuntringer, Pædagogernes Tilsyn og vore Forældres Onsker.

Men ligesom Kappelyst beforderer Frerzgangen i Videnskaberne hos de Modnere; saaledes er det for Begyndere og de endnu Svage behagelige, og just derfor ogsaa lettere, at efterligne Meddisciple, end sin Lærer. Thi neppe ville de første Begyndelse prøver vove at hæve sig til Haaret, om at naa den Veltalenhed, som de ansee for den høieste. De omfatte hellere det Nærmeste, ligesom Biinstokkene, der ere støttede til Træerne, slynge sig først om de lavere Grene, og komme saaledes til Toppen. Dette er saa rigtigt, at endogsaa Læreren selv, hvis han ellers foretrækker det Nyttige for det Forsængelige, bør arbejde paa, naar han har endnu uddannede Hoveder at behandle, at han ikke strax overlægger Lærlingene, mens de ere svage, men holder tilraade i ved sine Kræfter, og nedlader sig til Tilhørernes Fattigheder. Thi ligesom Kar med en snæver Abning tilbagestøde det Vand, som heldes der i for stor en Overflod; men fyldes, naar Man helder det sagte, eller endogsaa drypper det deri: saaledes maa Man see til, hvormeget Børnenes Sjæle kunne modtage. Thi det, som er for vanskeligt at forstaae, vil ikke

trænge ind i Sjælen, der ei endnu er skicket til at fatte det. Derfor er det nyttigt, at have dem, som Man først kan efterligne, og derpaa overvinde. Saaledes vil der ogsaa efterhaanden blive Haab om at naae de Fortrinligste.

Hertil føier jeg endnu, at Lærerne selv ikke kunne gribes af den samme Aand og Begeistring, naar de tale blot i en Enkelt's Nærværelse, som naar de opflammes af en talrig Mængde af Tilhørere. Thi den største Deel af Betsalenheden bevoer paa Aanden. Denne maa nødvendigvis røres, opfatte Tingenes Billeder, og paa en Maade omformes efter de Tings Natur, hvormed vi tale. Og jo ædlere og høiere den er, ved desto større Organer, saa at sige, sættes den i Bevægelse. Derfor voxer den ved Nøds, forøges ved Opmuntring, og glæder sig ved at foretage sig noget Stort. Med en stille Harm nedstemmer Man Betsalens Kraft, der med saa mange Anstrængelser er erhvervet, til en eneste Tilhører. Man stammer sig ved at hæve sig over den daglige Tale. Og hvis Nogen for en enkelt Tilhører vilde paatage sig den Deklamerendes Stilling, eller Talerens Stemme, Gang, Udtale, fort, den hele Sjæls og Legems Bevægelse, Sved, Udmattelse, o. s. v. vilde Man da ikke ansee ham for næsten at være affindig? Betsalens skulde ikke

findes iblandt Menneskerne, hvis vi blot skulde tale med en Enkelt.

Tredie Kapitel.

Hovedernes Prøvelse. — Lærlingenes Behandling under Underviisningen. — Disciplin og legemlige Straffe.

Den kyndige Lærer maa strax, naar der overgives ham et Barn, bestræbe sig for at undersøge dets Næmme og Natur. Det første Tegns til Næmme hos de Smaa er Hukommelse. Denne har en dopsælt Fuldkommenhed: let at fatte og troligt at bevare. Det næste er Efterligning; thi ogsaa dette rober en lærvillig Natur. Men dog saaledes, at Barnet maa efterligne, hvad det lærer, og ikke f. Ex. Stilling og Gang, og hvad der udmærker sig til det Bævre. Den vil ikke give mig Haab om noget godt Gemyt, som blot ved sin Efterlignelseslyst søger at vække Latter. Thi den virkelig Wittige vil ogsaa være fuldkommen god: ellers vilde jeg ansee det for bedre, at have et langsoimt Næmme, end et slet Gemyt. Men den Gode vil være gandske forskjellig fra den Dorste og Glove. Min Lærling vil uden Bænskelighed fatte, hvad der læres: Noget vil han ogsaa

spørge om: dog vil han mere følge efter, end gaae forud. Hint, saa at sige, utidige Slags af Dem; mer kommer ei letteligt nogenstnde til at sætte Frugt. Saadanne gjøre Smaating med Lethed, og, da de ere brav dristige, vise de strax frem Alt, hvad de kunne. Men de kunne dog kun det, som er dem nærmest. De snakke i eet væk, og fremføre Alt med uforsærdet Uafsyn, da de ikke hindres af nogen Undseelse. De yde ikke Meget, men hurtigt. Der er ingen sand Kraft deri, og det støtter sig ikke paa dybt nedfæstede Rødder: ligesom den Sæd, der er strøet i den øverste Jordbund, stiger hurtigere op, og Græs, der stræber at gaae i Aa, (for tidligt gaaer i Aa), gulner før Høsten med tomme Vipper. Alt dette behager i Sammenligning med deres Aar; men siden staaer Fremgangen stille, og Beundringen tager af.

Naar nu Læreren har lagt Mærke til dette, saa maa han dernæst betænke, hvorledes Lærlingens Gemyt skal behandles. Thi Nogle ere efterladne, hvis Man ikke driver dem; Nogle ere uvillige mod Befalinger; Nogle tæmmer Frygten, Andre nedstaaer den; Nogle bringer Læreren's Udholdenhed til Guldkommenhed, hos Andre udretter en pludselig Lyst Mere. Man gibe mig en Dreng, som Nos opmuntret, Vren understøtter, og som græder,

naar han overvindes. Han maa næres ved Værelyst, ham vil en Behreidelse nage, ham vil Væren vække; hos ham vil jeg aldrig frygte for Lædshed. Men dog maa Man give dem Alle nogen Frihed: deels fordi der ingen Ting findes, som kan udholde en bestandig Anstrængelse; da endogsaa det, som mangler Liv og Høielse, for at kunne bevare sin Styrke, ligesom løses fra Anspændelse ved en afvejlende Hvile: men ogsaa fordi Lærelysten beroer paa Villien, der ikke kan tvinges. Naar de derfor ere blevene oplivede og forfriskede, medbringe de baade flere Kræfter til at lære, saavel som ogsaa et fyrrigere Mod, der i Almindelighed modsætter sig Lvang. Heller ikke vil Leg støde mig hos Børn; ogsaa dette er et Tegn paa Fyrrighed: og jeg tør ikke haabe, at den Mørke og altid Nedslagne vil have et muntert Sind ved Studeringerne, naar han ogsaa ved denne Lyst, som er saa naturlig for Barndomsalderen, er døsig og dorst. Dog maa Man holde Maade med Friheden, at den enten ikke, naar den negtes, skal bevirke Had til Studeringerne, eller, naar den overdrives, Vane til Lediggang. Der er ogsaa nogle Lege, som ikke ere unyttige til at stærpe Børnenes Forstand, naar de kappes med hinanden i allehaande opgivne Spørgsmaal. Karakteren røber sig ogsaa lettere under Legen, da næsten ingen Alder

synes saa svag, at den ikke strax kan lære, hvad der er rigtigt eller slet; og da vil den ogsaa bedst kunne dannes, naar den ikke veed at forstille sig, og svier sig villigst efter Befalinger. Thi Man vil snarere knække, end rette det, som har forhærdet sig til det Slette. Strax maa derfor Drengen erindres om, at han Intet maa gjøre af Begjerlighed, Intet af Uredelighed, Intet af Trodsighed; og bestandigt maa Man have hine Ord af Virgil *) i Erindring:

Saa vigtigt det er, at de vænnes, som Spæde.

Men ingenlunde ønsker jeg, at Man slaar sine Lærlinge, skjøndt det baade er vedtaget, og Chrysip ikke misbilliger det. Forst, fordi det baade er stygt og slaviskt, og vist nok ogsaa, hvis Man ombytter Alderen, efter Alles Tilstaaelse uretsfærdigt. Der næst, fordi, hvis Noget har saa uædelt et Sind, at han ikke kan forbedres ved Trettesættelser, saa vil han ogsaa, som de værste Trælle, forhærdes ved Hug. Desuden behøver Man ikke engang denne Nødvælselse, hvis der bestandigt er en Tilsynsmand tilstede ved Studeringerne. Men nu synes Man næsten, at ville raade Bod paa Pædagogernes Forsømmelse derved, at Man paa en Maade nøder Bør-

*) Georgicon, 2, 272.

nene til ikke at gjøre, hvad der er ret, men straffer dem siden, naar de ikke har gjort det. Endeligen, naar Man har tugtet Drengen, som lille, med Riis, hvad skal Man da gjøre ved ham, som Yngling, naar Man ikke mere kan bruge dette Skrækkemiddel, og han dog skal lære vigtigere Ting? Føi endnu her til, at under denne Pidsken hændes der stundom af Smerte eller Frygt Et eller Andet, som Man ikke gider nævne, og som Børnene siden blues ved, og denne Blussel knækker og nedslaer Sindet, og medfører Røde og Lede til Dagens Lys. Dog Nok om denne Ting! Kun dette vil jeg endnu tilføie, at imod den svage og for Fornærmelser udsatte Alder bør ingensinde Noget tillade sig for Meget.

Til Universitetet dimitteres i Aar fra Bordingborg Skole følgende Kandidater:

1. Johannes Søren Bloch Suhr, Søn af Kaptain Suhr i Bordingborg.
2. Christopher Nyrop, (Sønnet af Provst Nyrop, Sog-
neprest til Nør-
reby paa
Falster.
3. Johan Ernst Nyrop,)
4. Daniel Andreas Carl Just, Søn af Pastor Just i Høve.
5. Lukas Dall, Søn af afgangne Etatsraad Dall i Kjøbenhavn.
6. Carl Busch, Søn af Kammerraad og Proprietair Busch til Snertinge.
7. Hans Jakob Arent Fraas, Søn af Inspektør Fraas paa Værslø Gaarden ved Kallundborg.
8. Henrik Jakobi Boesen, Søn af Pastor Boesen i Bordingborg.

De skriftlige Prøver udarbejde Dimittenderne i Forbindelse med øverste Klases Disciple den 18de og 19de September.

Examen foretages i følgende Orden:

1ste Værelse.

2det Værelse.

Torsdag den 21de September.

Fra 8-12 Kandidaterne i Re-

ligion og Geographie.

2den Cl. Tydsk.

— 2-6 — Latin.

3die Cl. Hebraisk.

Fredag den 22de Septbr.

— 8-12 — Græsk og Tydsk.

1ste Cl. Historie.

— 2-6 — Historie.

3die Cl. Fransk.

Lørdag den 23de Septbr.

— 8-12 — Hebraisk og

Arithmetik.

2den Cl. Geographie.

— 2-6 — Fransk og Geo-

metrie.

1ste Cl. Dansk Stil.

Mandag den 25de Septbr.

— 8-12 3die Cl. Latin un-

der Rektor.

2den Cl. Dansk Stil.

— 2-6 1ste Cl. Tydsk.

2den Cl. Religion.

Tirsdag den 26de Septbr.

— 8-12 3die Cl. Geogra-

phie.

1ste Cl. Regning.

— 2-6 1ste Cl. Latin under

Hr. Grønlund.

1ste Værelse.

2det Værelse.

Onsdag den 27de Septbr.

Fra 8-12	3die Cl. Græsk.	2den Cl. a Latinſk Stil.
— 2-6	1ste Cl. Danſk.	2den Cl. Franſk.

Torsdag den 28de Septbr.

— 8-12	2den Cl. Latin under
der Rektor.	1ste Cl. Latinſk Stil.
— 2-6	1ste Cl. Religion.	

Fredag den 29de Septbr.

— 8-12	3die Cl. Historie.	2den Cl. b Latinſk Stil.
— 2-6	2den Cl. Græsk.	1ste Cl. Naturhistorie.

Løverdags den 30te Septbr.

— 8-12	3die Cl. Latin under
der Hr. Gronlund.	1ste Cl. Geographie.
— 2-6	2den Cl. Historie.	

Mandag den 2den Oktober.

— 8-12	3die Cl. Arithmetik
og Geometrie.	1ste Cl. Græsk.
— 2-6	2den Cl. Arithme-
tik og Geometrie.	

Tirsdag den 3die Oktbr.

— 8-12	3die Cl. Religion.	1ste Cl. Latin under
Hr. Vestengaard.
— 2-6	3die Cl. Lydſk.	

1ste Værelse.

Onsdag den 4de Oktbr.

Fra 8-12 2den Cl. Latin under
Hr. Grøntund.

Udfaldet af Examen bekjendtgjøres, og Censuren oplæses Onsdagen den 11te Oktober om Formiddagen Kl. 11.

Disciplenes Forældre og Venner, saavel som Enhver, der interesserer sig for Skolen, indbydes herved ærbødigst til at bivaane saavel Examen, som Translokationen.